

CONTENTS OF MARATHI

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१	आत्मनिर्भर भारतासाठी उद्योजगता शिक्षणाची भूमिका श्री. भोये चंद्रकांत मुरलीधर	१-५
२	भारतीय कृषी अर्थव्यवस्था : आत्मनिर्भरतेकडे एक वाटचाल प्रा. डॉ. बिराजदार एस. एम.	६-९
३	आत्मनिर्भरतेसाठी भारतामधील हरितक्रांतीचे योगदान प्रा. डॉ. गव्हाळे बी. व्ही.	१०-१७
४	आत्मनिर्भर भारत अभियान : परिणाम व आव्हाने प्रा. डॉ. अविनाश रामलाल निकम	१८-२४
५	भारताची सध्याची आर्थिक स्थिती आणि १९९१ चे आर्थिक संकट प्रा. डॉ. रहाणे शोभा तुकाराम	२५-३०
६	भारत-चीन संबंध आणि आत्मनिर्भर भारत प्रा. डॉ. सुपेकर वैशाली प्रशांत	३१-३४
७	भ्रष्टाचाराला आळा - डिजिटल इंडिया : कोविड-१९ च्या महामारी व त्यापुढील काळातील संधी डॉ. विकास वैजिनाथ टाचले	३५-३९
८	आत्म-निर्भर भारतासाठी आत्म-निर्भर विद्यार्थी डॉ. एस. आर. चव्हाण एम. आर. हिवाळे	४०-४२
९	डिजिटल भारत आणि महिला सक्षमीकरण कु. संगिता साहेबराव बोरसे	४३-४६
१०	आत्मनिर्भर भारत बनविण्यास शारीरिक शिक्षण व खेळाची भूमिका प्रा. अभय शरदराव चांदेकर	४७-५१
११	आत्मनिर्भर भारत बनविण्यासाठी शिक्षणाची भूमिका श्री. अशोक माहुरे	५२-५४
१२	आत्मनिर्भर भारतासाठी लोकशाही व नागरी समाज प्रा. तानसैन यादवराव रणदिवे	५५-५७

CONTENTS OF MARATHI

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१३	आत्मनिर्भर भारतासाठी अंगणवाडी मधील बालकांचे पोषण दर्जाचे अध्ययन डॉ. मंजरी मि. चेपे	५८-६३
१४	२१व्या शतकातील आत्मनिर्भर भारत डॉ. आशा दादासाहेब कदम	६४-६८
१५	भारतीय कृषी आणि संबधित उद्योग यांचा कोरोना काळातील थोडक्यात आढावा डॉ. दिवाकर धोंडू कदम	६९-७२
१६	आत्मनिर्भर भारतासाठी मानसशास्त्रज्ञांची भूमिका श्री नरोटे गोरक्ष लक्ष्मण	७३-७७
१७	आत्मनिर्भर भारत आणि शेती व ग्रामीण विकास प्रा. नलिनी पाचर्णे	७८-८३
१८	आत्मनिर्भर भारत म्हणजेच स्वावलंबन प्रा. डॉ. शुभांगी सुभाष दांगट	८४-८५
१९	आत्मनिर्भर भारत आणि भारतीय शेती डॉ. प्रमोदिनी विठ्ठल कदम	८६-८९
२०	जागतिकीकरण आणि भारतीय कृषी डॉ. प्रशांत काशिनाथ लभाने	९०-९४
२१	आत्मनिर्भर भारत : योजना व नियोजन प्राचार्य डॉ. संजीव लाटे	९५-१०१
२२	आत्मनिर्भर भारत अभियानाचा चिकित्सक अभ्यास घोलप के. एस. डॉ. देसाई व्ही. आर. डॉ. लामदाडे बी. बी.	१०२-१०७
२३	स्वावलंबी भारतात ग्रामीण विपनातील समस्या व आव्हाने डॉ. मारुती अर्जुन केकाणे	१०८-११४
२४	ऑनलाईन राष्ट्रीय कृषी बाजार (e-NAM) : एक आढावा प्रा. रामदास गादगे	११५-११९

CONTENTS OF MARATHI

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
२५	शेतीची भुमिका व आत्मनिर्भर भारत योजनेद्वारे शेती संबंधित केलेल्या तरतुदी मारुती भिमराव कांबळे डॉ. मिनाक्षी जाधव	१२०-१२४
२६	कोरोना कालखंडातील स्त्री-पुरुषांमधील ताण-तणावातील फरक अभ्यासणे व त्यांना आत्मनिर्भर बनविण्यासाठी उपाययोजना सुचविणे अडसरे विष्णू बाळशिराम	१२५-१२७
२७	महात्मा गांधी यांची ग्राम स्वराज्य संकल्पना आणि आत्मनिर्भर भारत प्रा. सांगळे भाऊसाहेब खंडू	१२८-१३०
२८	आत्मनिर्भर भारत या संकल्पनेसंबंधी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या दृष्टीकोनातून लावलेला अन्वयार्थ एक अभ्यास विजयकुमार वावळे	१३१-१३४
२९	आत्मनिर्भर भारत, वस्तुस्थिती, संधी आणि आव्हाने प्रा. डॉ. सीमा चव्हाण विकास गोधाजी अंत्रे	१३५-१४१

८. आत्म-निर्भर भारतासाठी आत्म-निर्भर विद्यार्थी

डॉ. एस. आर. चव्हाण

सहा. प्राध्यापिका, अण्णासाहेब आवटे महाविद्यालय, मंचर, जि. पुणे.

एम. आर. हिवाळे

संशोधक विद्यार्थी, रा.ब. नारायणराव बोरावके महाविद्यालय, श्रीरामपूर, जि. अहमदनगर.

गोषवारा

युवा लोकसंख्येचे सर्वाधिक प्रमाण भारतात आहे. भारत सर्वात तरुण राष्ट्र आहे. जेव्हा जगातील इतर विकसित देशांना 'वृद्धत्व' या समस्येचा सामना करावा लागत आहे, तेव्हा भारत एक तरुण राष्ट्र म्हणून उदयास येत आहे, जे जागतिक आर्थिक व्यवस्थेचे नेतृत्व करण्यास सक्षम आहे. भारताला प्राप्त झालेला हा लोकसंख्या लाभंश पुढच्या ३० ते ४० वर्षांपर्यंत असेल. या अनोख्या संधीचा फायदा घेण्याची वेळ आता आली आहे. ज्यायोगे तरुणांना अधिक रोजगारक्षम, कुशल, सर्जनशील आणि नाविन्यपूर्ण बनविण्यासाठी कौशल्य विकासाच्या दृष्टीने कृती करण्याची आवश्यकता आहे. २१ व्या शतकातील कौशल्ये केवळ वर्गातल्या वातावरणात शिकवता येत नाहीत. त्यासाठी विद्यार्थ्यांना आत्म-निर्भर होणे खूप गरजेचे आहे. आत्मनिर्भर भारताचे सूक्ष्म पातळीवर यश आत्मनिर्भर विद्यार्थ्यांवर अवलंबून आहे. विद्यार्थ्यांना शिकवण्याच्या आणि शिकण्याच्या प्रक्रियेच्या बाबतीत आत्मनिर्भरता असणे आवश्यक आहे. वर्ग शिक्षण हे त्यांच्या व्यापक कल प्रक्रियेचा एक लहान पैलू आहे. विद्यार्थी वर्गाच्या बाहेर बरेच काही शिकू शकतो म्हणून सरकारने जाहीर केलेल्या नवीन शैक्षणिक धोरणात विद्यार्थ्यांच्या कौशल्य विकासाकडे अधिक लक्ष देण्यात आले आहे.

प्रस्तावना

भारत हा विकसनशील देश आहे. भारताचे भविष्य आपल्या विद्यार्थ्यांवर अवलंबून आहे. देशाचे नाव आणि कीर्ती तरुणांवर विश्रांती घेते. जर तरुण पुरुष किंवा विद्यार्थ्यांची शक्ती विधायक हेतूंकडे निर्देशित केली तर संपूर्ण देश सर्वांगीण विकासाकडे जाईल. स्वातंत्र्याच्या पहाटानंतर ही जबाबदारी बरीच वाढली आहे. आत्मनिर्भर विद्यार्थी होण्याची प्रक्रिया निश्चितच वर्गातून सुरू होते जिथे शिक्षक आणि विद्यार्थी यांच्यात प्रारंभिक संवाद होतो. वर्ग शिक्षण हा पाया आहे, येथे विद्यार्थी संकल्पना आणि विषयाशी संबंधित सिद्धांतांचा अभ्यास करतात. परंतु बऱ्याच वेळा विद्यार्थी फक्त त्या टप्प्यावरच थांबतात, वर्गखोल्यावरच लक्ष केंद्रित करतात ज्यावर अधिक अभ्यासक्रम केंद्रित असतो. त्यामुळे नवीन शिक्षण धोरणात कौशल्य आधारित शिक्षणाचा समावेश करण्यात आला आहे. ज्यातून विद्यार्थ्यांना आत्मनिर्भर होता येईल.

अभ्यासाची उद्दीष्टे

प्रस्तुत शोधनिबंधाची प्रमुख उद्दीष्टे पुढीलप्रमाणे आहेत.

१. देशाच्या विकासासाठी आत्मनिर्भर भारताची भूमिका स्पष्ट कारणे.
२. नवीन शैक्षणिक धोरणाचा आढावा घेणे.
३. आत्मनिर्भर भारतासाठी आत्मनिर्भर विद्यार्थ्यांचे योगदान स्पष्ट कारणे.

संशोधन पद्धती

प्रस्तुत शोध निबंधासाठी मुख्यत्वे दुय्यम माहिती व आकडेवारीचा वापर करण्यात आला आहे. ही माहिती विविध संदर्भ ग्रंथ, नियतकालिके, आत्मनिर्भर भारता संदर्भातील विविध लेख आणि विविध संकेत स्थळे इत्यादी स्रोतांमधून संकलित केली आहे.

नवीन शैक्षणिक धोरणाचे स्वरूप

नवीन शिक्षण धोरण ही देशातील शिक्षणाच्या विविध स्तरावर लक्ष केंद्रित करणारी एक समावेशक चौकट आहे. तीन दशकांपूर्वी अस्तित्वात असलेल्या भारताच्या शैक्षणिक व्यवस्थेचे सर्व पैलू नव्याने सुधारणे आणि शिक्षणाला सर्वोत्तम जागतिक मानकांच्या जवळ आणणे हे नॅशनल एज्युकेशन पॉलिसी (एनईपी) २०२० चे उद्दीष्ट आहे. पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या मार्गदर्शनाखाली मंत्रिमंडळाने आता २१ व्या शतकाच्या या नवीन शैक्षणिक धोरणाला मान्यता दिली आहे. नवीन शिक्षण धोरणाचे बऱ्याच प्राधिकरणाने कौतुक केले जाते.

कोणत्याही शिक्षण पद्धतीचा हेतू मुलांचा फायदा करणे आहे जेणेकरून कोणत्याही मुलास जन्म किंवा पार्श्वभूमीच्या परिस्थितीमुळे शिकण्याची आणि उत्कृष्टतेची संधी गमवावी लागणार नाही, एनईपी -२०२० मध्ये शालेय शिक्षणात १००% ग्रॉस एनरोलमेंट रेश्यो (जीईईआर) चे लक्ष्य आहे. या धोरणामुळे शालेय शिक्षणातील प्रवेश, सहभाग आणि शिक्षणातील परिणामांमधील सामाजिक दरी कमी होईल. गेल्या कित्येक वर्षांत करण्यात आलेल्या बऱ्याच सरकारी आणि बिगर-सरकारी सर्वेक्षणांमुळे भारतातील शिक्षण संकटात असल्याचे संकेत दिले गेले होते. तथापि, केंद्रीय शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद (एनसीईआरटी) च्या राष्ट्रीय नॅशनल अचिव्हमेंट सर्व्हे (एनएएस) हाती घेण्यात आल्यानंतर खरे चित्र समोर आले, ज्यास केंद्रीय शिक्षण मंत्रालयाने पूर्ण समर्थन दिले. त्याचाच परिपाक म्हणून नवीन शैक्षणिक धोरणात अनेक बदल करण्यात आले. एनईपी -२०२०' देशातील शैक्षणिक क्षेत्रात बदल घडवून आणेल कारण यामध्ये सर्वसमावेशक आणि कौशल्यावर आधारित शिक्षणावर भर दिला गेला आहे.

आत्मनिर्भर भारत आणि नवीन शैक्षणिक धोरण

"स्वावलंबन साध्य करण्यासाठी, आधुनिक नवीन भारत बनवण्यामध्ये आणि भारत सुखी आणि समृद्ध राष्ट्र म्हणून परिवर्तित करण्यात, देशाचे शैक्षणिक धोरण महत्वाची भूमिका बजावते. हा विचार लक्षात घेऊन नवीन शिक्षण धोरण (एनईपी) घोषित केले गेले.

विद्यार्थी हे देशातील विकासाचे मूळ आहेत. देशाच्या विकासात विद्यार्थी खूप महत्वाची आणि मोठी भूमिका निभावतात. सुशिक्षित लोक आणि चांगले शिक्षणाचे धोरण नसल्यास आपण यशस्वी देशाची अपेक्षा कधीही करू शकत नाही. आज शिक्षणारे विद्यार्थी देशाच्या भवितव्यासाठी काम करतील. भविष्यात ते सार्वजनिक आणि खाजगी क्षेत्रांचे आधारस्तंभ इ. आहेत आणि देशही त्यांच्यावर अवलंबून आहे. त्यामुळे या विद्यार्थ्यांच्या कौशल्यात वाढ करण्याच्या दृष्टीने तसेच विद्यार्थ्यांच्या व देशाच्या विकासासाठी नवीन शैक्षणिक धोरणाची भूमिका महत्वाची ठरते.

ऑनलाईन शिक्षण: आत्मा-निर्भर भारताच्या दिशेने जाणारा मार्ग

२१ वे शतक तंत्रज्ञानाचे शतक आहे. तंत्रज्ञानाच्या मदतीशिवाय देशाचा विकास अशक्य आहे म्हणून देशाच्या सर्वच क्षेत्रात डिजिटल माध्यमांचा वापर वाढला आहे. यामध्ये शिक्षण क्षेत्र देखील मागे नाही. ऑनलाईन शिक्षण विद्यार्थ्यांना आत्म-प्रेरणा विकसित करण्यासाठी आणि आत्मनिर्भर होण्यासाठी प्रेरणा प्रदान करेल म्हणून विद्यार्थ्यांला हा पर्याय महत्वाचा ठरतो. तसेच शिक्षक आणि संशोधकांचा विकास करण्यास ऑनलाईन शिक्षण पूरक ठरेल.

समारोप

आत्मा-निर्भर भारत ही भारताला स्वावलंबी राष्ट्र बनविण्याचे अभियान आहे. याचा अर्थ देशाला इतर जगापासून दूर करणे नसून राष्ट्रीय गरजांसाठी इतर कोणत्याही देशावरच परावलंबन कमी कारणे असा आहे. यासाठी देशात मोठ्या प्रमाणात रोजगार निर्मिती होऊन उद्योगाचा विकास महत्वाचा आहे. आणि म्हणूनच नवीन शैक्षणिक धोरणात कौशल्य विकासावर बर देण्यात आला आहे. या शैक्षणिक धोरणाची योग्य प्रकारे अंमलबजावणी झाली तर देशाचे आत्मनिर्भर भारताचे स्वप्न पूर्ण होण्यास मदत होईल.